

TARIXIY SHAROITLARDA JISMONIY MADANIYAT RIVOJLANISHINING
ASOSIY YO'NALISHLARI

Mamaroziqov Foziljon Davronboyevich
Namangan davlat universiteti doktranti
+998941598364 Sprw@mail.ru

Annotatsiya: *O'zbekiston xalqlari tarixida jismoniy tarbiya va sport tarixining ham o'ziga xos xususiyatlari hamda ijtimoiy-tarbiyaviy o'mi g'oyat kattadir. Jismoniy madaniyat jahon xalqlarining umumiy madaniyati mazmunidan chuqur o'rin egallamoqda. Uni o'qitish, o'rganish va ilmiy tadqiqot olib borish bugunning dolzarb muammolaridan biridir.*

Tayanch so'z va tushunchalar: *jismoniy madaniyat, pedagogika, psixologiya, xalq o'yinlari, jismoniy mashqlar.*

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В
ИСТОРИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ

Аннотация: *В истории народов Узбекистана история физического воспитания и спорта имеет свои особенности и общественно-воспитательное значение. Физическая культура занимает глубокое место в общей культуре народов мира. Его преподавание, обучение и научные исследования являются одной из актуальных проблем современности.*

Ключевые слова: *физическая культура, педагогика, психология, народные игры, физические упражнения.*

MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF PHYSICAL CULTURE IN
HISTORICAL CONDITIONS

Abstract: *In the history of the peoples of Uzbekistan, the history of physical education and sports has its own characteristics and social and educational significance. Physical culture occupies a deep place in the general culture of the peoples of the world. Its teaching, learning and scientific research is one of the urgent problems of today.*

Key words: *physical culture, pedagogy, psychology, folk games, physical exercises.*

Jismoniy madaniyat - umum insoniy madaniyatning bir qismi, inson salomatligini mustahkamlash, jismoniy qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan ijtimoiy faoliyat sohasi. Jamiyatdagi Jismoniy madaniyat holatining asosiy ko'rsatkichlari: odamlarning sog'lomligi va jismonan chiniqqanligidir. Jismoniy madaniyatning tarbiya va ta'lim sohasida, ishlab chiqarishda, turmushda qay darajada tatbiq qilinayotganligi, sportdagi yutuqlarda hozirgi kunda yaqqol namoyon bo'lmoqda.

Jismoniy madaniyat xalq o'yinlari, jismoniy mashqlar, sportni va turizmning faol harakat talab qiladigan ko'rinishlarini o'z ichiga oladi. Jismoniy madaniyat tibbiyot, ekologiya, pedagogika, psixologiya kabi fanlar bilan bog'liq holda shakllangan va rivojlangan. U jamiyat taraqqiyoti, odamlarning samarali mehnat qilishi, aqliy imkoniyatlarning ravnaq topishi, axloqiy poklanish, kelajak nasllarning jismoniy ahvoriga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir o'tkazadi.

O'zbekistondagi qadimgi ajdodlarimizning ijtimoiy madaniy turmushi, ayniqsa, turli marosimlar, an'analar, bayram-sayllarni o'tkazishda kurash, ot o'yini, dorboz, harakatli o'yinlardan keng foydalanganlar. Qadimgi ajdodlarimizning ijtimoiy-madaniy turmush sharoitida jismoniy tarbiya vositalarining (turli o'yinlar, otda yurish, kurash, nayza uloqtirish va h.k.) qo'llanilishi haqida «Avesto», «Alpomish», «Go'ro'g'li», «Qirqqiz», shohnoma;

«Manas», «To'maris afsonasi» kabi tarixiy manbalar hamda xalq og'zaki ijodi guvohlik beradi.

Ajdodlarimizning ijtimoiy hayotida turli xil jismoniy mashqlar, o'yinlar ko'p qollanilgan. Ular asosan ijtimoiy mehnat va tarbiya jarayonida keng qo'llanilgan.

Rasmiy manbalarga qaraganda mamlakatimizda yashab, hayot kechirgan ilk ajdodlarimiz bundan 40 ming yillar avvalgi davrga to'g'ri keladi. Ular haqidagi ma'lumotlar Samarqand shahrining janubidagi tog'lar orasidagi Omonqo'ton g'ori (1940 y.y.da ochilgan). Surxondaryoning Dalvarzin tepa, Teshik tosh, Afrosiyob (Samarqand), Toshkent viloyatining Sirdaryo sohillari va boshqa joylarda o'tkazilgan arxeologik topilmalar guvohlik beradi. Dunyodagi juda ko'p mamlakatlar hozirgi O'zbekiston va uning, tarixiy o'tmishini yaxshi bilishadi. Mamlakatimiz mustaqilligining dastlabki yillaridayoq aytilish lozimki, milliy madaniyat taraqqiyotida O'zbekiston dunyo davlatlari, hatto butun Markaziy Osiyo mamlakatlari orasida o'ziga xos xususiyatlarga egadir.

O'zbekiston o'zining geografik va tabiat qulayliklariga ko'ra qadimdan insoniyat tarixining ilg'or madaniy xo'jalik markazlaridan joy olib kelgan. Tarixchilar va mutaxassis olimlarning ta'kidlashiga qaraganda qadimgi yunon va sharq manbalarida, xususan, «Avesto», «Alpomish», «Shohnoma; Go'ro'g'li» va boshqa manbalarda madaniyat o'choqlari (markazlar) sifatida Sug'diyona

o'lkasi, Xorazm, Choch va Parkana viloyatlari hamda Baqtriya podshohligining katta qismi aynan respublikamiz mintaqalariga to'g'ri keladi. O'zbekiston xalqlari madaniyati tarixi juda ko'p manbalarda o'z ifodasini topgan. Ularning mazmunida umumiy madaniyatning tarkibiy qismi sifatida jismoniy madaniyat bilan bog'liq ba'zi bir dalillar, ashyolar bayon etilganligi muhim ahamiyatga ega bo'lmoqda.

Shulardan kelib chiqib, Tarixiy sharoitda jismoniy madaniyat rivojlanishining asosiy yo'nalishlarini quyidagi tartibda o'rganish va ilmiy izlanish olib borish lozim.

1. Qadimgi ajdodlar jismoniy tarbiyasi.
2. Temuriylar sulolasi hukmronligi va keyingi davrlarda jismoniy ta'biya hamda harbiy mashqlar.
3. Chor Rossiyasi va sobiq Ittifoq mustamlakachiligi davrida O'zbekistonda jismoniy ta'biya va sport (1866–1991).
4. Mustaqillik yillarida jismoniy tarbiya va sport taraqqiyoti (1991-2005).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdumalikov R., Eshnazarov J.E., Ajdodlar jismoniy madaniyat tarixini o'rganish masalalari, o'quv qo'llanma, -T., Matbuot, 1993.
2. Akramov A.K., O'zbekistonda jismoniy madaniyat va sport tarixi, o'quv qo'llanma, -T., O'zDJTI nashr, 1997. 7. Alpomish dostoni 1-2-qismlar, -T., «O'zbekiston», 1992-1993.
3. Axmedov B.A, “Amir Temur”, tarixiy roman, –T., 1995.
4. Jismoniy taibiy tarixi. Darslik (tarjima), –T., «O'qituvchi», 1975.
5. J.Eshnazarov. Jismoniy madaniyat tarixi va boshqarish. T., «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2008., 388 bet.